

udało się pozyskać wybitnych znawców problematyki historii wychowania, którzy poprzez swoje teksty ukazywali istniejące bogactwo i różnorodność źródeł, możliwych i koniecznych w badaniach naukowych.

Biorąc do ręki powyższą pracę jesteśmy mile wprowadzeni w klimat świata archiwaliów i innych źródeł dzięki sugestywnej ilustracji na

okładce, przedstawiającej dzieło J. D. de Heema „Martwa natura z książkami”. Powyższy klimat wzmacniają umieszczone na wewnętrznych stronach okładki aforyzmy sześciu wybranych historyków, pochodzące z pracy A. Łaskiego „O historii: sentencje – myśli – aforyzmy”.

Andrzej Kusztełak

Danuta Koźmian, Janusz Jędrzejewicz polityk i pedagog (1885 - 1951), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2004, s. 171

We współczesnej polskiej humanistyce za uważalny jest wyraźnie kierunek badań biograficznych. Dotyczy to nie tylko oczywiście w tym miejscu historii, ale także psychologii, socjologii, filologii, i oczywiście pedagogiki¹. Przykładem popularności tej formy narracyjnej wśród historyków wychowania jest jedna z najnowszych publikacji Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu Szczecińskiego, praca Danuty Koźmian, „Janusz Jędrzejewicz polityk i pedagog (1885 - 1951)”.

Autorka postawiła przed sobą bardzo ambitne zadanie. Postanowiła bowiem ukazać postać J. Jędrzejewicza jako polityka i pedagoga, przedstawić polską myśl pedagogiczną okresu międzywojennego (w tym powstanie i założenia ideowe grupy sanacyjnej Zrąb, do której Jędrzejewicz należał, a także recepcję ustawy o ustroju szkolnictwa z 11 marca 1932 roku i jej przyjęcie przez organizacje nauczycielskie i partie polityczne), a także zrekonstruować dzieje wychowania państwowego w Polsce od XVI do końca XIX wieku. Ta wielokierunkowość badań została poniekąd podyktowana potrzebą weryfikacji dotychczasowego stanu wiedzy, bo jak zauważyła autorka w „Uwagach wstępnych”, „wiele dotychczasowych prac wymaga głębszego spojrzenia lub nawet rewizji ze strony obecnych badaczy, gdyż pozwoliłoby to na swoiste «przywrócenie godności» potępianym poprzednio pedagogom i politykom oraz na ponowne zweryfikowanie oceny ich poglądów i działalności”². Do takich postaci J. Jędrzejewicz właśnie przez długie lata należał. I to pomimo faktu, iż należał do najwybitniej-

szych i najciekawszych postaci okresu Drugiej Rzeczypospolitej. Dla przypomnienia dodać może warto, że był on legionistą Piłsudskiego, nauczycielem, politykiem i ministrem wyznań religijnych i oświecenia publicznego, publicystą, i w końcu także autorem reformy szkolnictwa polskiego w latach trzydziestych. Zjadliwość historii polega na tym, że sam Jędrzejewicz długo pozostawał w cieniu owej reformy, która przesłoniła postać swego twórcy. Bo jak dotąd jego życie i działalność na innych polach nie kusila historyków wychowania, mimo iż badawczo były bardzo atrakcyjne, bo obejmowały one kilka epok historycznych (okres niewoli narodowej, I wojna światowa, II RP, II wojna światowa, okres powojenny).

D. Koźmian, autorka kilku innych prac o charakterze biograficznym (np. poświęconych H. Rowidowi, F. W. Foersterowi i in.), przyjęła, iż prezentowana praca winna mieć charakter historyczno-pedagogiczny o układzie chronologiczno-problemowym. W badaniach swych oparła się na źródłach archiwalnych i drukowanych, znajdujących się w Bibliotece Narodowej, Bibliotece Głównej Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Wojewódzkiej Bibliotece Pedagogicznej im. H. Radlińskiej w Szczecinie, Książnicy Szczecińskiej i Bibliotece Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego. Autorka przeprowadziła także kwerendę prasową, wykorzystała bowiem część prasy pedagogicznej okresu międzywojennego: „Głos Nauczycielski”, „Kwartalnik Pedagogiczny”, „Muzeum”, „Oświatę i Wychowanie”. Specjalne miejsce znalazło czasopismo o charakterze społecznym „Zrąb”. Przodującymi jednak źród-

łami były dla D. Koźmian pamiętniki i fragmenty innych prac J. Jędrzejewicza zebrane w pracy „W służbie idei”, wydanej w Londynie w 1972 roku. Baza źródłowa wzbogacona została ponadto Sprawozdaniami stenograficznymi Sejmu i Dziennikami Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z okresu międzywojennego.

Praca składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy dotyczy genezy i założeń wychowania państwowego na tle warunków politycznych i oświatowych Drugiej Rzeczypospolitej. Rozdział drugi przedstawia życie i działalność polityczną, społeczną oraz pedagogiczną J. Jędrzejewicza. Kolejna część pracy opisuje powstanie i aktywność grupy sanacyjnej Zrąb, charakteryzuje jej czasopismo i ukazuje jego miejsce na tle reszty prasy oświatowej okresu międzywojennego. Czwarty rozdział został natomiast poświęcony działalności pisarskiej i poglądom społeczno pedagogicznym J. Jędrzejewicza, gdzie głównym wątkiem jest idea wychowania państwowego. Ostatnia część pracy dotyczy wszystkiego, co miało związek z „ustawą Jędrzejewicza”: okoliczności jej uchwalenia, jej treść, cel i znaczenie aktu, a także oceny w opinii tak środowiska nauczycielskiego, jak i elit politycznych Drugiej Rzeczypospolitej.

Tak więc autor najsynniejszej ustawy szkolnej w historii Polski XX wieku doczekał się

swojej biografii. I pomimo, iż promieniuje z niej wyraźna fascynacja bohaterem autorki, która sama w „Uwagach wstępnych” osobiście przestrzegła przed oczywistym brakiem obiektywizmu w badaniach biograficznych, to dobrze się stało, że ukazała się ona właśnie teraz, bo jak zauważyła D. Koźmian w ostatnich strofach swojej książki, „dorobek (...) ustawy z 1932 roku wyraźnie – chociaż w innych warunkach społecznych i oddmiennych wyzwaniach cywilizacyjnych kontynuowany jest we współczesnym ustroju szkolnym”.

Edyta Głowacka-Sobiech

¹ Cz. Majorek, *Rola badań biograficznych w rekonstrukcji dziejów oświaty i pedagogiki w Galicji [w:] Galicja i jej dziedzictwo*, t. 9: *Biografie pedagogiczne*, pod red. Cz. Majora i J. Potoczego, Rzeszów 1997, s. 11-24; tenże, *Biografia edukacyjna [w:] Śladami przeszłości i czasów współczesnych. Księga ofiarowana Profesorowi Lechowi Mokrzejkiemu z okazji Jego jubileuszu*, Gdańsk 1996, s. 178-187; E. Podgórska, *Problemy metodologiczne prac biograficznych w zakresie historii wychowania*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1989, t. 32, s. 183-195; G. Zalejko, *Biografistyka historyczna zarys ewolucji kierunku*, „Historyka”, t. XVIII, 1988, s. 37-55; E. Głowacka-Sobiech, *Rola i zadania badań biograficznych w humanistyce z uwzględnieniem szczególnym biografii edukacyjnej i jej miejsca w historii wychowania*, w druku.

² s. 8.

³ s. 164.

Opowiadanie historii w niemieckiej refleksji teoretyczno-historycznej i literaturoznawczej od oświecenia do współczesności, wybór, przekład i opracowanie Jerzy Kałużny, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2003, s. 660

Od lat dziewięćdziesiątych ubiegłego już stulecia Wydawnictwo Poznańskie obdarowuje swoich czytelników książkami wydawanymi we wspólnym cyklu „Poznańska Biblioteka Niemiecka”. Tym samym wydawnictwo to podtrzymuje chlubną poznańską tradycję badań niemcoznawczych, znaczonymi chociażby pracą i działalnością Instytutu Zachodniego, czy też aktywnością na tym polu uczonych, związanych z Uniwersytetem im. A. Mickiewicza, podług bardzo trafnie wybranego motta tomu, że „sąsiedztwo zobowiązuje, [a] zwłaszcza wtedy, gdy pamięć sąsie-

dstwa różni mocno, a niepięknie. Taka pamięć dzieli i łączy. Jako wspólne doświadczenie warunkuje współczesność”¹.

Jedną z ostatnich inicjatyw Wydawnictwa Poznańskiego jest publikacja *Opowiadanie historii w niemieckiej refleksji teoretyczno-historycznej i literaturoznawczej od oświecenia do współczesności*. Praca to powstała głównie dzięki Jerzemu Kałużnemu, który podjął się nie tylko wyboru źródeł, ale także przekładu i opracowania. Zważywszy natomiast na „bagaż intelektualny” i naturalną trudność w percepcji tekstów metodo-